

DOI: 10.61718/sgv63.01  
УДК 327:395:94(100)

**Ціватий Вячеслав Григорович**  
Кандидат історичних наук, доцент  
Заслужений працівник освіти України  
ORCID: 0000-0003-1505-7483

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин  
Дійсний член (академік) Української академії геополітики та геостратегії  
Дійсний член Національної академії наук і мистецтв України*

### **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ XXI СТОЛІТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЧНА АВТОНОМІЯ, СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ, ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ (СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ)**

Концепт «Стратегічна резильєнтність» є важливим елементом сучасної моделі дипломатії провідних держав світу та України. Успішне та ефективне використання цього інструмента дипломатії забезпечує на практиці посилення та просування позитивного іміджу держави в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття та стратегічного розвитку регіональної дипломатії, ветеранської дипломатії та побратимської дипломатії [1, р. 851-862].

Дипломатія поріднених міст у політико-публічному просторі держав світу набуває особливої актуальності в умовах процесів глобалізації, регіоналізації та трансформації сучасної системи міжнародних відносин. Дипломатія поріднених міст має значний вплив на трансформаційні процеси сучасності у всіх регіонах світу, зокрема – на протокольно-етикетну практику взаємодії держав, міст-інституцій, на міжнародно-інституціональне закріплення й просування у світі позитивного іміджу держави [2, с. 74-80].

У глобалізованому, інформаційному й кроскультуральному сучасному соціумі постають на порядку денному нові наукові проблеми, а науковці й дослідники, відповідно – пропонують свої інноваційні підходи для їх інституціонально-системного аналізу, обґрунтування, розв'язання та вирішення. Наукове обґрунтування й концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як дипломатія, політика, право, етикет та державний протокол – це новий перспективний напрям досліджень у сфері дипломатії, зовнішньої політики, міжнародних відносин, публічного управління та адміністрування, інституціональної історії, політики національної пам'яті, міжкультурної комунікації, юриспруденції, міжнародного права в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття

Завжди з великою приємністю й очікуванням нових професійних здобутків – відгукуюсь на запрошення колег щодо підвищення кваліфікації, стажування або наукової конференції. Концепти «Стратегічна автономія», «Стратегічна стійкість» і «Стратегічне планування» в умовах російсько-української війни по особливому звучать відлунням в аудиторії, коли працюєш зі здобувачами вищої освіти (мої навчальні курси: «Галузева дипломатія (Кризова дипломатія; Економічна дипломатія та ін.)», «Дипломатія регіонів і транскордонне співробітництво», «Зовнішня політика і дипломатія сучасної України», «Теорія і практика переговорів», «Теорія і практика дипломатії», «Стратегічне планування в дипломатії» та ін.). Питання європейської стратегічної автономії та стратегічного планування є важливою складовою моїх навчальних дисциплін в історичній ретроспективі, сьогоденні та перспективі. Новітні виклики та загрози європейській безпеці та стійкості є обов'язковими для усвідомлення студентством і пошук ними відповідних моделей їх вирішення через усвідомлення таких понять як: «стратегічне мислення», «стратегічна розвідка», «стратегічне бачення», «стратегічні цілі», «стратегічні рішення» та ін. [1, с. 851-862].

В умовах сьогодення особливо актуалізується питання дослідження особливостей теорії та практики зовнішньої політики і дипломатії Європейського Союзу, зокрема – практичної дипломатії у сфері національної безпеки, міжнародно-політичних переговорів, політичної комунікації, зовнішньополітичної іміджології в поліцентричному світі XXI століття [2, с. 74-80; 3].

Аналіз зарубіжного досвіду (ЄС) стратегічного планування у сфері міжнародних відносин і дипломатії засвідчує практичне значення й сталий інтерес відповідних інституцій до цієї сфери практичної дипломатії. Адже як свідчить досвід ЄС – успішний інституціональний розвиток конкурентоспроможної дипломатичної системи залежить від активної та дієвої участі держави/держав у захисті своїх національних інтересів і наявного ефективного дипломатичного інструментарію, спроможністю відповідних відомств, які забезпечують реалізацію зовнішньої політики через практичну дипломатію визначати стратегічні напрями і завдання на

короткострокову, середньострокову і далекострокову перспективи, створити дієвий механізм планування та стратегічного мислення співробітників МЗС та міжнародних інституцій.

В умовах трансформації системи міжнародних відносин XXI століття і пошуку нових політичних та економічних центрів сили – Європейська стратегічна автономія – це здатність Європейського Союзу діяти самостійно в критично важливих сферах, мінімізуючи залежність від зовнішніх гравців (зокрема США, Франції, ФРН, Великої Британії, Японії та Китаю). З 2022 по 2025 роки, з урахуванням фактору підтримки України у відстоюванні її територіальної цілісності – ця концепція трансформувалася з політичного гасла у виклик для виживання Європейського Союзу через глобальну нестабільність та активну політико-дипломатичну діяльність в умовах невизначеності [4, с. 99-106].

Модель кризової дипломатії, кризова дипломатія (disaster diplomacy) – є на сьогодні одним із нових напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин. Моделювання, аналіз і прогнозування зовнішньої політики і дипломатії є важливою складовою інноваційних досліджень у сфері міжнародних відносин XXI століття. Для ЄС і сучасних інститутів європейської колективної безпеки попереду ще довгий інституціональний шлях до створення такої дієвої моделі, яка буде ефективно справлятися з новітніми безпековими викликами...

У 2025 році концепція європейської стратегічної автономії остаточно трансформувалася зі суто оборонної риторики в комплексну доктрину економічної безпеки. В умовах геополітичної фрагментації та технологічного суперництва між США та Китаєм, здатність Європейського Союзу діяти самостійно та захищати свої інтереси без критичної залежності від третіх сторін стала питанням екзистенційного виживання [5, с. 73-88].

Стратегічна автономія та стратегічне планування у 2022-2025 роках (з перспективою на 2026-2028 роки) першочергово сконцентрувалися в ключових сферах, а саме: забезпеченні стійкості перед зовнішніми викликами; безпеки та оборони, енергетики та енергетичної незалежності; відновлювальної економіки; економіки й фінансів; технологій та інновацій; науково-освітньої дипломатії та дослідницьких проєктах.

Для прикладу. *Безпека та оборона: пріоритетом є створення незалежної європейської оборонно-промислової бази. У грудні 2025 року було впроваджено European Defence Bond Label – механізм залучення приватного капіталу в оборонні проєкти. Економіка та фінанси: ЄС зосереджений на зміцненні капітальних ринків для підтримки енергетичної та геостратегічної стійкості. Важливим елементом є захист критичних технологій та ланцюгів постачання. Технології та інновації: стратегічний план програми «Горизонт Європа» на 2025-2027 роки визначає зелений та цифровий переходи як основу конкурентоспроможності. Дослідницька безпека: у жовтні 2025 року Єврокомісія представила нові заходи для захисту наукових розробок від іноземного втручання. Енергетика: посилення автономії відбувається через декарбонізацію та інтеграцію енергетичних планів держав-членів для забезпечення енергетичної безпеки.*

Економічна стійкість як фундамент автономії в умовах глобалізаційних змін змінює свою інституціональну модель. Сучасна економічна стійкість ЄС базується на принципі «деризики» (de-risking), а не «декаплінгу» (від'єднання) (decoupling). Стратегічне планування в короткостроковій перспективі на 2026-2028 роки зосереджене на трьох ключових напрямках: енергетична незалежність; технологічний суверенітет; фінансова стабільність. Для прикладу. *Енергетична незалежність: перехід від викопного палива до відновлюваних джерел та стабільність ланцюгів постачання критичної сировини (літій, рідкоземельні метали). Технологічний суверенітет: реалізація Європейського акта про чипи для досягнення 20% частки світового ринку напівпровідників. Фінансова стабільність: зміцнення ролі євро як міжнародної резервної валюти та розвиток власних платіжних систем.*

Нові глобалізаційні виклики формують і новий перелік дієвих інструментів дипломатії, перш за все – економічної дипломатії, а також – інструментарію стратегічного планування. З метою забезпечення стійкості Європейський Союз впровадив низку регуляторних механізмів, які є частиною оновленої Європейської стратегії економічної безпеки. Для прикладу. *Інструмент протидії економічному примусу (Anti-Coercion Instrument): дозволяє ЄС запроваджувати контрзаходи проти держав, які намагаються тиснути на держави-члени через економічні обмеження. Скринінг прямих іноземних інвестицій: посилений контроль за капіталом, що спрямовується в стратегічні сектори (штучний інтелект (ШІ), біотехнології, квантові обчислення).*

**Виклики та перспективи для Європейського Союзу.** Головним викликом залишається баланс між захистом внутрішнього ринку та збереженням відкритості торгівлі. Стратегічне планування у 2026 році також враховує фактор «подвійного переходу» – цифрового та зеленого, які є одночасно джерелами вразливості та можливостями для лідерства. Інноваційний підхід до економічної стійкості та стратегічного планування ставить високі професійні вимоги до кадрового потенціалу цього важливого напрямку діяльності в дипломатії та міжнародній економіці. Це обумовлено наявними перевагами даного формату діяльності як організаційно-інституціонального методу державного управління для всіх основних акторів міжнародних відносин цього

політико-дипломатичного процесу (держави, міжнародні організації, міжнародні інституції, неурядові громадські організації, відомства закордонних справ держав та ін.). [6; 7, с. 38-43].

Стратегічна автономія, економічна стійкість і стратегічне планування починають в умовах невизначеності виконувати стабілізаційну роль – стають інструментами підвищення конкурентоспроможності акторів міжнародних відносин, засобом їх інституціонального єднання навколо інноваційних дипломатичних підходів, політико-дипломатичних цінностей і довгострокових пріоритетів. Така модернізація стратегічної планувальної діяльності обумовлена намаганнями акторів міжнародних відносин (н-д, ЄС) віднайти дієві інструменти, які б надавали б можливість знайти відповіді на нові виклики і загрози для міжнародної спільноти в умовах сучасного глобалізованого світу (політичні, дипломатичні, технологічні, міжкультурні, соціокультурні, екологічні та ін.) [7, с. 38-43].

**Висновки.** Економічна стійкість більше не є лише питанням ефективності ринку; це інструмент геополітичного впливу.

Європейська стратегічна автономія сьогодні залежить від успіху в диверсифікації ланцюгів постачання та здатності інвестувати у власні інновації, що дозволить ЄС залишатися самостійним гравцем у багатополярному (поліцентричному) світі.

У цьому контексті розкриваються інноваційні підходи до інституціонального розвитку моделей дипломатії (економічної дипломатії, дипломатії регіонів) і моделей стратегічного планування, створення національної моделі стратегічного управління та стратегічного планування, визначено види, принципи та особливості стратегій і стратегічного аналізу.

З метою подальших наукових розвідок доцільно поставити питання модернізації системи стратегічного планування та впровадження нової освітньо-наукової моделі підготовки фахівців у сфері міжнародних відносин (міжнародних економічних відносин; міжнародного бізнесу) зі спеціалізацією «Стратегічне планування та управління у сфері практичної дипломатії».

Стратегічне управління та стратегічне планування на сьогодні є обов'язковими складовими управлінської діяльності у сфері дипломатії.

Стратегія – це найкращий план, обраний із кількох планів для досягнення організаційних цілей і завдань.

Ефективне стратегічне планування у сфері дипломатії забезпечує на сьогодні фундаментальні принципи та моделі стратегічного планування, варіативні розробки стратегій зовнішньої політики і моделей дипломатії, пропонує практичні ідеї та інструменти для інституцій щодо розробки ефективних стратегій.

Нові стратегічні орієнтири 2025-2026 років: Resilience 2.0; система в'їзду-виїзду (EES); стратегічні сесії з напрацювання стратегічних документів для Європейського Союзу на 2026-2028 роки (у вересні 2025 року представлено доповідь «Resilience 2.0», яка пропонує адаптувати ЄС до турбулентних сценаріїв до 2040 року. А з 12 жовтня 2025 року запущено систему цифровізації кордонів для посилення безпеки Шенгенської зони тощо).

Основними перешкодами залишаються політична розрізненість країн-членів та технологічна залежність від американських компонентів у військовому секторі. Спеціалізовані ресурси, як-от EU Strategic Foresight, надають детальний аналіз майбутніх ризиків та можливостей автономії.

Стратегічне прогнозування і стратегічна розвідка є важливими алгоритмами стратегічного планування у сфері дипломатії.

Прогнози, які орієнтовані на стратегічне планування, мають розроблятися як цілісна система. Побудова якісного прогнозу забезпечує на практиці підготовку та реалізацію ефективних документів стратегічного планування у сфері дипломатії.

Прогнозування як основний інструмент формування стратегії є системним елементом у процесі державного стратегічного планування.

1. Ціватий В. Г. Стратегічне планування та інституціональний розвиток моделей дипломатії XXI століття. *Україна дипломатична: науковий щорічник*. 2024. Київ, 2024. Вип. XXV (25). С. 851-862.
2. Ціватий В. Г. Модель публічної дипломатії Європейського Союзу (ЄС) в умовах трансформації постбіполярного світоустрою XXI століття: інституціональний, міжкультурно-комунікативний і темпоральний виміри. *Європейська дипломатія у XXI столітті: Збірник наукових статей*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 74-80.
3. Bassan F. Digital Platforms and Global Law. Edward Elgar Publishing, 2021. 168 p.
4. Ціватий В. Г. Дипломат і кризова дипломатія в умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин: теоретико-методологічний і практико-орієнтований дискурс. *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин*. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 99-106.
5. Ціватий В. Г. Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991-2025 рр.). *Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: колективна монографія Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. Розділ 3 (3.2). С. 73-88.*
6. Ritzer G., Dean P. Globalization: Conceptualization, Origins, and History. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606p.
7. Ціватий В. Стратегічне планування в дипломатії та регіональні особливості системного аналізу міжнародних відносин в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: інституціональний і трансформаційний дискурс. *Гуманітарний корпус. Випуск 52*. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2024. С. 38–43.
8. Ціватий В. Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості. Київ, 2026. 396 с.
9. Гуменюк Б. І., Мартинов А. Ю. Футурологія міжнародних відносин. Київ: «Українські пропелі», 2025. 376 с.